

29.11.2021

EOAK/4495/2021

██████████
████████████████████
████████████████████

Viite: 22.6.2021 vireille tullut kantelu

ASIA: Esteettömyys ja yhdenvertaisuus kuntavaalien äänestyspaikalla

1 KANTELU

██████████ (jälj. kantelija) arvosteli Kotkan kaupungin menettelyä kuntavaalien 2021 ennakoäänestyspaikan esteettömyyttä ja äänestäjien yhdenvertaisuutta koskevassa asiassa.

Kantelija kertoi, että Kotkan pääkirjastossa oli koronapandemian takia järjestetty – sisätiloissa tapahtuvan äänestyksen lisäksi – mahdollisuus ulkoäänestykseen tiettyinä päivinä. Kantelijan mukaan kirjaston ulkokatoksessa oli reilusti tilaa, mutta silti pyörätuolinkäyttäjille tai huonosti liikkuville ei ollut esteetöntä äänestyskoppia. Kantelijan kertoman mukaan tämän puutteen vuoksi ulkoäänestyspaikalta oli jouduttu kääntymään pyörätuolinkäyttäjä sisätiloihin äänestämään.

Kantelija totesi, että erityisesti pyörätuolinkäyttäjille ulkoäänestys olisi ollut terveydentilan kannalta tärkeää keuhkojen virusalttiuden vuoksi. Kantelijan mukaan kirjaston sisätiloissa oli siis mahdollisuus äänestää istualtaan, mutta sisällä korona-altistuksen riski oli suurempi kuin ulkona. Kantelijan mukaan kaupungin viranhaltija oli todennut, että mahdollisuus äänestää ulkona oli vain ”lisäpalvelu” äänestäjille. Kantelija ei pitänyt menettelyä äänestyspaikalla yhdenvertaisena vammaisten henkilöiden näkökulmasta.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta Kotkan kaupungin keskusvaalilautakunta antoi 31.8.2021 päivätyn selvityksen ja lausunnon (liitteenä).

3 RATKAISU

3.1 Oikeusohjeita

Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Pykälän 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Edellä todettu perustuslain yhdenvertaisuussäännös ilmaisee perusoikeusuudistusta koskevan hallituksen esityksen mukaan paitsi tosiasiallisen vaatimuksen oikeudellisesta yhdenvertaisuudesta, myös ajatuksen tosiasiallisesta tasa-arvosta (HE 309/1993 vp s. 43).

Perustuslain 14 §:n 3 momentin mukaan jokaisella Suomen kansalaisella ja maassa vakinaisesti asuvalla ulkomaalaisella, joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, on oikeus äänestää kunnallisvaaleissa ja kunnallisessa kansanäänestyksessä sen mukaan kuin lailla säädetään.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

YK:n vammaissopimuksen 29 artiklan mukaan sopimuspuolet takaavat vammaisille henkilöille poliittiset oikeudet ja mahdollisuuden nauttia niistä yhdenvertaisesti muiden kanssa sekä sitoutuvat varmistamaan, että vammaiset henkilöt voivat tehokkaasti ja täysimääräisesti osallistua poliittiseen ja julkiseen elämään yhdenvertaisesti muiden kanssa suoraan tai vapaasti valittujen edustajien kautta, myös siten, että heillä on oikeus ja mahdollisuus äänestää ja tulla valituiksi, muun muassa:

- 1) varmistamalla, että äänestysmenettelyt, -järjestelyt ja -aineistot ovat asianmukaisia, saavutettavia sekä helppotajuisia ja -käyttöisiä;
- 2) suojelemalla vammaisten henkilöiden oikeutta äänestää salaisella lippuäänestyksellä vaaleissa ja kansanäänestyksissä ilman uhkailua, asettua ehdolle vaaleissa, hoitaa tehtävänsä tehokkaasti ja suorittaa kaikkia julkisia tehtäviä kaikilla hallinnon tasoilla sekä helpottamalla tarvittaessa apuvälineteknologian ja uuden teknologian käyttöä;
- 3) takaamalla vammaisten äänestäjien vapaan tahdonilmaisun ja sallimalla tätä varten tarvittaessa heidän pyynnöstään heidän valitsemansa henkilön avustaa heitä äänestyksessä.

Kuntalain 15 §:n 2 momentin mukaan kuntavaalit toimitetaan välittömänä, salaisina ja suhteellisina. Kaikilla äänioikeutetuilla on yhtäläinen äänioikeus.

Vaalilain 48 a §:n 1 momentin mukaan kunnan keskusvaalilautakunnan on huolehdittava siitä, että kaikissa kunnanhallituksen päätöksellä kotimaan yleisiksi ennakkoäänestyspaikoiksi määrättyissä paikoissa

on ennakoäänestystä varten asianmukainen ennakoäänestystila ja tarvittava kalusto.

Vaalilain 49 §:n 1 momentin mukaan kunnan keskusvaalilautakunnan on tiedotettava kunnan alueella olevista kotimaan yleisistä ennakoäänestyspaikoista ja äänestysajoista niissä sillä tavalla kuin kunnan ilmoitukset saatetaan tiedoksi.

Vaalilain 56 §:n 2 momentin mukaan äänestys ennakoäänestyspaikassa on järjestettävä siten, että vaalisalaisuus säilyy. Saapuvilla olevien on noudatettava vaalitoimitsijan tai vaalitoimikunnan järjestyksen ylläpitämiseksi ja äänestyksen häiriöttömän kulun turvaamiseksi antamia määräyksiä.

Vaalilain 58 §:n mukaan 2 momentin mukaan äänestäjän on niin selvästi merkittävä äänestyslippuun sen ehdokkaan numero, jonka hyväksi hän antaa äänensä, ettei voi syntyä epätietoisuutta siitä, ketä ehdokasta hän tarkoittaa. Merkintä on tehtävä äänestyskopissa tai muutoin siten, että vaalisalaisuus säilyy.

Perustuslakivaliokunta lausui mietinnössään (PeVM 3/2013 vp) vaalilain muuttamisesta koskevasta hallituksen esityksestä (HE 27/2013 vp) seuraavaa: ”Lakiehdotuksen 76 §:n 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi, että vaalipäivän äänestyksessä äänestysmerkintä voidaan tehdä muuallakin kuin äänestyskopissa silloin, jos merkinnän tekemisestä äänestyskopissa aiheutuisi äänestäjälle kohtuutonta haittaa. Esityksen perustelujen mukaan tämä tarkoittaa sellaisia tilanteita, joissa äänestyspaikka ei ole esteetön esimerkiksi vammaisille tai hyvin heikkokuntoisille äänestäjille. Vaalisalaisuuden keskeisen merkityksen vuoksi perustuslakivaliokunta korostaa ehdotetun menettelyn poikkeuksellisuutta. Vaalipaikalla on aina ensisijaisesti pyrittävä järjestämään äänestyskoppiin pääseminen mahdollisimman esteettömäksi. Muualla kuin äänestyskopissa äänestettäessä tärkeää on järjestää tilanne sellaiseksi, että äänestäjällä ei ole aiheutta pelätä vaalisalaisuuden rikkoutumista. Valiokunta huomauttaa lisäksi, että asiasta päättäminen kuuluu vaalilautakunnalle.”

Yhdenvertaisuuslain 5 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava viranomaisen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Yhdenvertaisuuslain 8 §:n 1 momentin mukaan ketään ei saa syrjiä muun muassa terveydentilan ja vammaisuuden perusteella. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen. Pykälän 2 momentin mukaan välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi tässä laissa tarkoitettua syrjintää on kohtuullisten mukautusten epääminen.

Yhdenvertaisuuslain 15 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa sekä saada koulutusta,

työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoriutua työtehtävistä ja edetä työuralla. Pykälän 2 momentin mukaan mukautusten kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon vammaisen ihmisen tarpeiden lisäksi 1 momentissa tarkoitettun toimijan koko, taloudellinen asema, toiminnan luonne ja laajuus sekä mukautusten arvioidut kustannukset ja mukautuksia varten saatavissa oleva tuki.

3.2 Vaaliohjeita

Ylimpänä vaaliviranomaisena oikeusministeriö on antanut vaalilain 10 §:n nojalla vaaliviranomaisille kuntavaaleja 2021 koskevat vaaliohjeet. Vaaliohjeissa numero 1 ”Kunnan keskusvaalilautakunnan tehtävät” ja numero 4 ”Ennakoäänestys kotimaan yleisissä ennakoäänestyspaikoissa” on yksityiskohtaiset ohjeet keskusvaalilautakunnille huolehtia esteettömyydestä ja saavutettavuudesta vaalijärjestelyissä (esimerkiksi vaaliohjeen numero 1 kohdat 4.3.4 vaalitarvikkeet ja kalusteet ja 4.5.2 äänestyspaikan esteettömyydestä huolehtiminen sekä vaaliohjeen numero 4, kohdat 4.3 järjestelyt ennakoäänestyspaikassa, 4.5 äänestäjän avustaminen ja liite 9. tarkistuslista äänestyspaikan esteettömyydestä).

Vaaliohjeen nro 1 kohdan 4.3.4 mukaan äänestyskoppien, joissa äänestysmerkintä tehdään, hankkimisesta ja niistä aiheutuvista kustannuksista vastaa kunta. Äänestyskoppien tulee olla sellaiset, että vaalisalaisuuden säilyminen turvataan. Äänestyspaikalla tulisi olla myös pyörillä varustettuja apuvälineitä, kuten rollaattoria tai pyörätuolia käyttäville soveltuva äänestyskoppi tai, jos esteetöntä äänestyskoppia ei ole saatavilla, pöytä, joka on varustettu sellaisin suojuksin, että äänestäjä voi tehdä äänestysmerkintänsä vaalisalaisuuden säilyttäen. Eduskunnan oikeusasiamies on muun muassa tarkastuskertomuksessaan 5.4.2017 todennut, että syliin laitettava irrallinen kirjoitusalue ei turvaa vaalisalaisuutta.

Äänestyskoppeihin olisi myös hyvä sijoittaa suurennuslasi tai vastaava heikonäköisiä äänestäjiä varten. Ennakoäänestyspaikalla on oltava riittävän hyvä valaistus.

Äänestyskoppien toimittamisesta ennakoäänestyspaikkaan vastaa keskusvaalilautakunta. Tarpeellisista liikuntaesteisten apuvälineistä huolehtivat yhteistyössä kunnan keskusvaalilautakunnan kanssa ennakoäänestyspaikoissa vaalitoimitsija tai vaalitoimikunta ja vaalipäivän äänestyspaikoissa vaalilautakunta.

Vaaliohjeen nro 1 kohdan 4.5.2 mukaan keskusvaalilautakunnan tulee huolehtia esteettömyydestä ja saavutettavuudesta vaalijärjestelyissä. Liikuntavammaisten ja muiden liikuntaesteisten mahdollisuuksiin äänestää oman alueensa äänestyspaikassa tai ennakoäänestyspaikoissa on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Äänestystilan tulee sijaita rakennuksessa niin, että sinne pääsevät kulkemaan myös ne henkilöt, joiden kyky liikkua tai toimia on rajoittunut. Äänestyspaikalla mahdollisesti olevien kynnysten ja portaiden on oltava varustettuja esimerkiksi sellaisella luiskalla, että rollaattoria tai sähkökäyttöistä pyörätuolia käyttävä pääsee esteettä äänestystilaan.

Vaaliohjeen nro 1 kohdan 4.6.2 mukaan mikäli ennakoäänestyspaikka ei kaikesta huolimatta olisi esteetön, tästä on aiheellista ilmoittaa äänestäjille etukäteen.

Vaalit.fi-verkkosivustolla on julkaistu koronapandemian johdosta lisäohjeita.

Oikeusministeriön ja Kuntaliiton 31.3.2021 antama ohjeessa (Vinkkejä ulkoäänestysjärjestelyihin kuntavaaleissa 2021) todetaan, että oikeusministeriön järjestämällä vaaliklinikoilla on keskusteltu ulkoäänestämisestä. Monet kunnat ovat valmistelleet erilaisia ulkoäänestysmahdollisuuksia kuten drive-in-äänestystä, telttäänestystä ja konttiäänestystä. Tämän muistion tarkoituksena on antaa käytännön esimerkkejä ulkona äänestämisen toteuttamiseen. Näiden esimerkkien lisäksi kunnat voivat järjestää ulkoäänestyksiä myös muilla tavoilla. Kunnat harkitsevat itse, miten ulkoäänestyksen järjestävät.

Ohjeen mukaan ulkona äänestämisessä pätevät samat vaalilain pykälät kuin sisäläkin äänestettäessä (ennakkoäänestyksen osalta 17, 48-49, 56-61 §:t, vaalipäivän osalta 16, 67-70, 75-77 §:t). Lisäksi vaaliohje 4 ennakkoäänestyksen ja vaaliohje 2 vaalipäivän äänestyksen osalta tulevat sovellettaviksi samoin kuin oikeusministeriön 1.10. lähetettämän kuntakirjeen ohjeistus äänestyspaikoista.

Ohjeen mukaan äänestyspaikan voi järjestää ulos monella eri tavalla, esimerkiksi käyttämällä katoksia, teltoja, kontteja tai kioskeja. Mikä tahansa järjestely valitaan, äänestysjärjestelyiden on turvattava vaalisalaisuus ja vaalivapaus.

Ohjeen mukaan vaalisalaisuuden voi turvata parhaiten ulkoäänestyksessä käyttämällä äänestyskoppeja. Muitakin ratkaisuja voi olla, kuten äänestäminen yksin autossa kirjoitusalueen kanssa tai näkösuojan käyttäminen. Ulkona myös sellainen ratkaisu lienee mahdollinen, että riittävän pitkällä etäisyydellä muihin ihmisiin käytännössä varmistetaan vaalisalaisuus.

Oikeusministeriön ja THL:n 10.2.2021 ennakkoäänestyksen vaalitoimitsijalle annetun ohjeen mukaan ennakkoäänestys voidaan toteuttaa vaalitoimitsijoiden harkinnan mukaan ulkona vaalilain säännöksiä noudattaen (56-61 §) joko kokonaan tai yksittäisten äänestysten osalta ennakkoäänestyspaikan välittömässä läheisyydessä. Jos ulkona otetaan vastaan yksittäisiä äänestyksiä, ne otetaan vastaan manuaalisesti (lähetekirje täytetään käsin ja äänestäjän nimi merkitään äänestäjistä pidettävään luetteloon).

3.3 Saatu selvitys

Kotkan keskusvaalilautakunnan selvityksen mukaan Kotkassa oli kuntavaaleissa 2021 kolme kiinteää yleistä ennakkoäänestyspaikkaa sekä näiden lisäksi ensimmäistä kertaa käytössä myös kiertävä vaalibussi. Yleiset ennakkoäänestyspaikat toimivat tiloissa, joihin on esteetön kulku pysäköintipaikalta sisälle äänestyspaikkaan sekä esteetön kulku sisätiloissa.

Selvityksen mukaan myös vaalipäivän äänestyspaikoille on esteetön kulku sisätiloihin ja sisätiloissa, yhtä äänestyspaikkaa lukuun ottamatta. Tälle äänestyspaikalle palkataan erikseen avustajat avustamaan äänestäjä sisälle äänestystilaan.

Kuntavaaleissa 2021 kaupunginhallituksen määräämät yleiset kiinteät ennakkoäänestyspaikat oli sijoitettu pääkirjaston auditorioon, kauppa-keskuksen lukittavaan liiketilaan ja urheilutalon pienliikuntatilaan. Ennakkoäänestystilat olivat avarat ja asianmukaisesti kalustetut. Kalusteet oli sijoitettu väljästi oikeusministeriön ja terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen koronaohjeistuksen mukaisesti. Mahdollisuus äänestää istuen on ennakkoäänestyksessä ja vaalipäivän äänestyksessä järjestetty jokaisella äänestyspaikalla erillisen sermillä varustetun pöydän

ääressä. Pöytä on sijoitettu siten, että äänestys sujuu vaalisalaisuus säilyen.

Kuntavaaleissa 2021 järjestettiin pääkirjaston ennakoäänestyspaikalle mahdollisuus äänestää ulkona tiettyinä aikoina. Kirjaston katoksen alla olevasta tilasta oli oikeusministeriön ohjeen mukaisesti rajattu ulkona äänestystä varten alue, jossa äänestys voitiin järjestää siten, että turvavälejä on mahdollista noudattaa ja äänestys sujui vaalisalaisuus säilyen. Alue oli rajattu niin, että kulku kirjaston pääovesta ei estynyt, eikä näin ollen estänyt kirjastossa asiointia eikä äänestäjien kulkua rakennuksen sisällä olevaan ennakoäänestyspaikkaan.

Selvityksen mukaan ulkoäänestyksen järjestäminen kantelijan esittämällä tavalla ei olisi ollut mahdollista. Tämä johtuu selvityksen mukaan siitä, että joko kulku kirjaston pääovesta olisi estynyt tai äänestysrauhan toteutuminen olisi ollut kyseenalaista. Myöskin vaalisalaisuus olisi saattanut vaarantua äänestystapahtumassa.

Kantelijan kertomassa tapauksessa ulkona äänestystä toimittaneet vaalitoimitsijat olivat opastaneet pyörätuolilla liikkuvan henkilön äänestämään sisätilaan, jonne oli järjestetty mahdollisuus äänestää istuen. Äänestyspaikalla ei tuolloin ollut ruuhkaa.

Selvityksen mukaan vaalitoimitsijoille sekä vaalilautakuntien puheenjohtajille ja varapuheenjohtajille järjestetään koulutustilaisuus. Koulutustilaisuuden materiaali jaetaan myös vaalilautakuntien jäsenille ja varajäsenille. Molemmissa edellä mainituissa koulutuksissa otetaan esille esteettömyysasia ja kerrotaan että opas- ja avustajakoirat sallitaan äänestyspaikoilla. Koulutuksissa kerrotaan myös, että vaalitoimitsijat ja vaalilautakuntien jäsenet ja varajäsenet vastaavat äänestyspaikan järjestyksen ylläpidosta. Vuoden 2021 kuntavaaleissa ennakoäänestyspaikoille palkattiin vartijat huolehtimaan turvavälien säilymisestä jonotettaessa sekä järjestyksen ylläpitoon äänestystilan ulkopuolella.

Kotkan keskusvaalilautakunnan lausunnon mukaan se pyrkii parantamaan ennakoäänestyspaikkojen ja vaalipäivän äänestyspaikkojen varustusta tuleviin vaaleihin. Suunnitelmana on hankkia suurennuslaseja tai silmälaseja heikkonäköisiä äänestäjiä varten, tehostaa valaistusta äänestyskopeissa, uusia opasteita ja hankkia inva-mitoitettuja äänestyskoppeja helpottamaan sähköpyörätuolilla liikkuvien äänestäjien äänestystä. Lausunnon mukaan, jos ulkoäänestyksen toteuttaminen tulevissa vaaleissa tulisi ajankohtaiseksi, tulisi pyörätuolilla äänestämisen mahdollistaminen myös ottaa huomioon.

3.4 Arviointi ja kannanotto

Kantelukirjoituksesta ja saamastani selvityksestä ilmenee, että kunta-vaalien ennakoäänestyksessä Kotkan pääkirjaston sisätiloissa oli järjestetty esteetön äänestäminen, mutta kirjaston ulkoäänestyspaikalla ei ollut erikseen järjestetty esteetöntä mahdollisuutta äänestää.

Saamastani selvityksestä ei ilmene, onko kaupunki tiedottanut etukäteen siitä, että ulkoäänestyspaikalla ei ole esteetöntä äänestyskoppia.

Totean, että koronapandemian aikana ulkona järjestettävän äänestysten yleisenä tarkoituksena on ollut tarjota äänestäjille terveysturvallinen vaihtoehto äänestää. Ulkoäänestysten avulla on myös voitu vähentää ruuhkia ja tasata ihmisten määrää sisätiloissa tapahtuvassa äänestyksessä.

Kotkan pääkirjaston ennakoäänestyksessä kaikilla äänestäjillä (esim. pyörätuolia käyttävät henkilöt) ei ole kuitenkaan ollut ulkoäänestysvaihtoehtoa käytössään, koska ulkotiloissa ei siis ollut esteetöntä äänestyskoppia tai muuta mahdollisuutta äänestää istualtaan niin, että vaalisalaisuus säilyy.

Edellä todetun johdosta katson, että Kotkan kaupungin menettely pääkirjaston ulkoäänestysten järjestämisessä ei ole täyttänyt laissa säädettyjä vaatimuksia ihmisten yhdenvertaiselle kohtelulle.

Mielestäni kaikilla äänestäjillä – riippumatta heidän toimintakyvystään – tulisi olla yhdenvertainen mahdollisuus äänestää oman valintansa mukaan joko ulkona tai sisätiloissa, jos tällaiset äänestysvaihtoehdot ovat yleisesti käytössä. Laissa säädettyjä esteettömyys- ja yhdenvertaisuusvaatimuksia tulee aina noudattaa riippumatta siitä, miten ennakoäänestyspaikan järjestelyt on päätetty toteuttaa.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan (PeVM 3/2013 vp.) mukaan äänestyspaikalla on aina ensisijaisesti pyrittävä järjestämään äänestyskoppiin pääseminen mahdollisimman esteettömäksi.

Oikeusasiamiehen laillisuusvalvontakäytännössä on kiinnitetty huomiota ensinnäkin siihen, että kaikille äänestäjille on pyrittävä turvaamaan esteetön pääsy äänestyspaikalle. Tämän lisäksi erityisesti oikeusasiamiehen määräämillä tarkastuksilla on kiinnitetty huomiota siihen, että äänestyspaikalla tulisi olla esteetön äänestyskoppi tai -paikka, joissa pyörätuolia tai muita liikkumisen apuvälineitä käyttävä äänestäjä voi tehdä äänestysmerkintänsä vaalisalaisuuden säilyttäen ja mahdollisimman omatoimisesti.

Kuntavaalien 2021 ennakoäänestyspaikkojen tarkastuksella erään kunnan äänestyspaikalla oli järjestetty esteetön äänestyskoppi ulos, mutta pääsy sisälle äänestystilaan ei ollut esteetön portaiden vuoksi. Kyseisessä tilanteessa en pitänyt yhdenvertaisuuden näkökulmasta kestäväenä ratkaisuna sitä, että liikuntaesteinen henkilö ei halutessaan pääse sisätiloihin äänestämään, eikä hän pääse helposti asioimaan vaalitoimitsijan kanssa asiointipisteellä. Kuntavaalien ennakoäänestyspaikkojen tarkastuspöytäkirja EOAK/3250/2021 on julkaistu verkkosivuilla www.oikeusasiamies.fi.

Kotkan keskusvaalilautakunta on edellä kohdassa 3.3 kuvatulla tavalla ilmoittanut ryhtyvänsä erinäisiin toimenpiteisiin parantaakseen ää-

nestyspaikkojen esteettömyyttä ja saavutettavuutta tulevia vaaleja varten. Tästä syystä tydyn kantelukirjoituksen johdosta kiinnittämään Kotkan keskusvaalilautakunnan huomiota edellä äänestyspaikkojen esteettömyydestä ja yhdenvertaisista äänestysjärjestelyistä sanottuun.

Havaitsin vielä Kotkan keskusvaalilautakunnan antamasta selvityksestä vaalipäivän äänestyspaikan esteettömyyteen liittyvän seikan. Keskusvaalilautakunnan selvityksessä todetaan, että erälle vaalipäivän äänestyspaikalle, joka ei ole esteetön, voidaan palkata erikseen avustajat avustamaan äänestäjiä sisälle äänestystilaan. Selvityksessä ei ole tarkemmin yksilöity, millaisesta äänestyspaikan esteettömyysongelmasta on kysymys ja miten liikkumis- ja toimimisesteisen henkilön avustaminen on tarkoitus käytännössä toteuttaa. Tämän vuoksi totean vain yleisellä tasolla seuraavan.

Oikeusministeriön vaaliohjeen nro 2 kohdan 4.2 mukaan äänestyspaikka tulee sijoittaa rakennuksessa sellaiseen tilaan, että sinne pääsevät kulkemaan myös ne henkilöt, joiden kyky liikkua tai toimia on rajoittunut ja ne, jotka käyttävät apuvälineitä, kuten pyörätuolia tai rollaattoria. Äänestyspaikalla mahdollisesti olevien kynnysten ja portaiden on oltava varustettuja esimerkiksi sellaisella luiskalla, että pyörätuolia taikka rollaattoria käyttävillä henkilöillä on esteetön pääsy äänestystilaan. Vaaliohjeessa todetaan myös, että mahdollisuuksien mukaan vammaisten henkilöiden avustaminen tulisi järjestää äänestyspaikan ulko- ja sisäpuolella.

Korostan yleisesti, että äänestyspaikalle tulisi olla edellä todetulla tavalla esteetön pääsy. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että liikkumis- ja toimimisesteiset henkilöt voivat päästä äänestyspaikalle mahdollisimman omatoimisesti ilman ympäristön asettamia esteitä.

Mikäli äänestyspaikalle on esimerkiksi portaita tai muutoin suuria taasoeroja, turvallisuuskulmasta ei ole suositeltavaa lähteä kantamaan pyörätuolissa olevaa henkilöä sisätiloihin. Näissä tilanteissa esteettömyysongelmaa ei siis välttämättä voida ratkaista vaalivirkailijoiden antamalla avulla. Näin ollen asiassa tulee arvioitavaksi, voidaan-ko ongelma ratkaista esimerkiksi luiskan tai hissien rakentamisella. Tällaisessa tilanteessa, jossa äänestyspaikka ei siis ole esteetön, saattaa perustuslakivaliokunnan (PeVM 3/2013 vp) mukaan olla poikkeuksellisesti mahdollista, että äänestysmerkintä voidaan tehdä muuallakin kuin äänestyskopissa. Muualla kuin äänestyskopissa äänestettäessä tärkeää on järjestää tilanne sellaiseksi, että äänestäjällä ei ole aihetta pelätä vaalisalaisuuden rikkoutumista.

Mikäli äänestyspaikalle pääsemisessä on kysymys pienemmästä esteettömyysaasteesta (esim. jyrkähkö luiska tai korkeahko kynnyks), vaalivirkailijoiden tarjoama apu voi tulla yksittäistapauksissa kysymykseen, jos liikuntaesteinen äänestäjä tähän suostuu. Näissäkin tilanteissa kunnan tulisi ensisijaisesti harkita esteettömän äänestyspaikan järjestämistä seuraavia vaaleja varten. Totean vielä, että vaali-

päivänä äänestyspaikan esteettömyysvaatimusta voidaan pitää korostuneena verrattuna ennakköäänestykseen sen vuoksi, että vaalilain 67 §:n 1 momentin mukaan vaalipäivänä äänioikeutettu saa äänestää vain siinä äänestysalueessa, joka on merkitty äänioikeusrekisteriin hänen kohdalleen.

YK:n vammaissopimuksen 4 artiklan 3 kohdan mukaisesti kaikissa vammaisia henkilöitä koskeissa päätöksentekoprosesseissa on neuvoteltava tiiviisti vammaisten henkilöiden kanssa sekä osallistettava vammaiset henkilöt aktiivisesti. Artiklan perustelujen (HE 284/2014 vp) mukaan määräysten toteutuminen edellyttää viranomaisilta oma-aloitteista aktiivisuutta vammaisten henkilöiden mukaan ottamiseen eri prosesseihin.

Kuntalain 28 §:n 2 momentin mukaan vammaisneuvostolle on annettava mahdollisuus vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä vammaisten henkilöiden hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden, elinympäristön, asumisen, liikkumisen tai päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen taikka heidän tarvitsemiensa palvelujen kannalta.

Edellä todetun johdosta suositan yleisellä tasolla, että kunnalliset vaaliviranomaiset kuulisivat esteettömyys- ja saavutettavuusasioissa kunnallisia vammaisneuvostoja sekä vammaisjärjestöjä.

4 TOIMENPITEET

Kiinnitän Kotkan kaupungin huomiota edellä äänestysjärjestelyjen esteettömyydestä ja äänestäjien yhdenvertaisuudesta sanottuun. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Kotkan keskusvaalilautakunnalle.

Lähetän päätökseni – ja siinä äänestyspaikkojen esteettömyydestä yleisesti todetun – tiedoksi myös Kotkan kaupunginhallitukselle.

Lähetän tästä päätöksestäni jäljennöksen tiedoksi myös oikeusministeriölle.

Oikeusasiamies

Petri Jääskeläinen

Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha-Pekka Konttinen

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.